

CHIẾN TRANH THƯƠNG MẠI MỸ - TRUNG VÀ MỘT SỐ TÁC ĐỘNG DỰ ĐOÁN

PGS.TS. Nguyễn Anh Thu

TS. Vũ Thanh Hương

Trường Đại học Kinh tế, Đại học Quốc gia Hà Nội

Năm 2018 chứng kiến một loạt các động thái áp thuế của Mỹ lên hàng hoá nhập khẩu từ Trung Quốc, khiến chiến tranh thương mại giữa hai nền kinh tế đứng đầu thế giới ngày càng trở nên căng thẳng. Tác động của cuộc chiến tranh thương mại này không chỉ trực tiếp tới Mỹ và Trung Quốc, mà với tầm ảnh hưởng của hai quốc gia này, còn có các tác động mạnh mẽ tới các quốc gia khác, đặc biệt là Việt Nam. Bài viết này tổng quan nguyên nhân và diễn biến của chiến tranh thương mại Mỹ - Trung, dự đoán một số các ảnh hưởng của nó và đưa ra một số hàm ý đối với Việt Nam. Đặc biệt, Chính phủ và doanh nghiệp Việt Nam cần có các ứng phó với tác động lớn nhất có thể là gia tăng nhập siêu và đầu tư từ Trung Quốc.

1. Khởi nguồn của chiến tranh thương mại Mỹ - Trung

Sau những cam kết từ chiến dịch tranh cử, trong đó có cam kết giảm thâm hụt thương mại của Mỹ với các nước đối tác, trong năm đầu tiên của nhiệm kỳ, Tổng thống Donald Trump đã có những hành động liên quan đến các FTA mà ông cho là đã hoặc sẽ là nguyên nhân dẫn tới thâm hụt thương mại của Mỹ như: rút khỏi TPP, tái đàm phán NAFTA, thảo luận lại KORUS. Bước sang năm 2018, chính sách của Donald Trump chuyển sang bước mạnh mẽ hơn là can thiệp trực tiếp vào dòng chảy thương mại hàng hóa, cụ thể là dựng lên các hàng rào thuế quan đối với hàng hóa nhập khẩu vào Mỹ với nhiều lý do khác nhau (Trung tâm WTO, 2018).

Vào ngày 1/3/2018, Tổng thống Donald Trump tuyên bố Mỹ sẽ xem xét để áp thuế cao với thép và nhôm nhập khẩu từ tất cả các nước với thuế suất 25% với thép và 10% với nhôm. Các lý do Tổng thống Donald Trump đưa ra khi áp thuế suất cao vào nhôm và thép là: bảo vệ ngành công nghiệp thép, tạo ra một sân chơi bình đẳng, khôi phục sự phát triển của ngành thép nội địa, tạo công ăn việc làm, bảo vệ an ninh quốc gia... Bên cạnh đó còn có lý do liên quan đến những cam kết chính trị của Donald Trump tại bang Pennsylvania và Ohio. Việc Donald Trump thắng ở cả hai bang trên vào năm 2016 một phần là nhờ vào chiến dịch chống lại thương mại không công bằng và những lời cam kết sẽ cứng rắn với các đối tác thương mại.

Trước động thái này của Mỹ, các nước trên thế giới đã có những phản ứng gay gắt. Các đối tác lớn của Mỹ như Canada, EU, Nhật Bản, Trung Quốc... đều lên tiếng chỉ trích và đưa ra khả năng tiến hành trả đũa với Mỹ, kiện Mỹ lên WTO. EU cáo buộc ông Trump sử dụng an ninh quốc gia như một cái cớ để biện minh cho chủ nghĩa bảo hộ. Canada - nguồn nhập khẩu nhôm và thép lớn nhất của Mỹ - cũng cho rằng dự định áp thuế của Mỹ là hoàn toàn không thể chấp nhận và không thích hợp khi Mỹ xem thương mại với Canada là mối đe dọa an ninh quốc gia cho Mỹ. Nhật Bản và Trung Quốc cũng đều bày tỏ sự thất vọng với đề xuất của Mỹ và cho rằng chính sách này có tác động nghiêm trọng đến thương mại toàn cầu, làm suy giảm tốc độ tăng trưởng toàn cầu (Bown, 2018; Donnan, 2018; Modler, 2018; Superville, 2018).

Bất chấp sự phản đối gay gắt trên toàn cầu, vào ngày 8/3/2018, Donald Trump đã chính thức ký sắc lệnh áp thuế nhập khẩu 25% lên thép và 10% lên nhôm nhập khẩu. Sắc lệnh có hiệu lực vào ngày 23/2/2018 vì lý do Mỹ chính thức công bố là “an ninh quốc phòng”. Sắc lệnh áp dụng với các sản phẩm nhôm thép nhập khẩu từ bất kỳ nước nào, ngoại trừ các nước đồng minh của Mỹ và để ngỏ khả năng đàm phán như EU, Canada, Mexico... Tuy nhiên, từ 1/6/2018, Mỹ quyết định áp thuế lên nhôm thép của cả các nền kinh tế vốn được xem là đồng minh như EU, Canada và Mexico.

Canada, EU, Nga và Nhật Bản đã đệ đơn kiện Mỹ lên WTO, phân tích rằng việc Mỹ đơn phương áp đặt các biện pháp tăng thuế sẽ khiến mức thuế hàng năm với các mặt hàng xuất khẩu tăng lên đáng kể. Qua đó, các quốc gia này yêu cầu quyền áp đặt trả đũa ở mức chi phí tương đương với những mặt hàng nhập khẩu từ Mỹ. Ấn Độ cũng đệ đơn kiện và liệt kê một loạt vi phạm quy định của WTO mà Mỹ phạm phải với quyết định áp thuế nhôm thép nhập khẩu, ví dụ như vi phạm nguyên tắc cấm bảo hộ của WTO và gây phương hại tới lợi ích của Ấn Độ (Trung tâm WTO, 2018). Trung Quốc cũng đệ đơn kiện Mỹ vào ngày 10/4/2018.

Ngoài việc khiếu nại lên WTO, các đồng minh lớn của Mỹ cũng đã đưa ra những biện pháp đáp trả cụ thể. Ngày 22/6/2018, EU chính thức áp thuế đối với một số hàng hóa nhập khẩu từ Mỹ như xe máy, nước cam, rượu, bơ lạc, thuốc lá và vải với tổng trị giá 2,8 tỷ euro (tương đương 3,2 tỷ USD) (Lan Hương, 2018). Ngày 5/6, Mexico thông báo nước này sẽ áp mức thuế quan 15-25% đối với các sản phẩm thép và một số mặt hàng nông nghiệp của Mỹ;

cụ thể 20% đối với thịt lợn, táo và khoai tây nhập khẩu từ Mỹ; 20-25% đối với một số mặt hàng phomai và rượu ngô. Mexico tuyên bố sẽ áp dụng biện pháp trên cho đến khi Mỹ miễn trừ thuế nhập khẩu nhôm và thép (Bộ Tài chính, 2018). Canada đáp trả bằng quyết định áp thuế mới lên hàng loạt mặt hàng của Mỹ bao gồm các mặt hàng thịt bò, cà phê, bánh kẹo cũng như cả thép và nhôm với tổng giá trị lên tới 12,8 tỷ USD. Quyết định có hiệu lực từ ngày 1/7/2018, sẽ chỉ áp dụng cho hàng hóa có xuất xứ từ Mỹ và sẽ giữ nguyên cho đến khi Mỹ loại bỏ các biện pháp hạn chế thương mại đối với Canada (Nguyễn Phương, 2018).

Như vậy, thuế vào nhôm và thép có thể coi là nguyên nhân trực tiếp đầu tiên dẫn đến cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung.

2. Diễn biến của cuộc chiến tranh thương mại Mỹ - Trung

Ngày 23/3/2018, với lý do Trung Quốc vi phạm quyền sở hữu trí tuệ của Mỹ một cách có hệ thống, *Mỹ đã công bố kế hoạch nhằm áp gói thuế quan đối với gần 1300 sản phẩm nhập khẩu từ Trung Quốc trị giá 50 tỷ USD và hạn chế các doanh nghiệp Trung Quốc đầu tư vào Mỹ*. Tuy nhiên, khác với lệnh áp thuế với nhôm thép của Mỹ, quyết định áp thuế đối với hàng hóa Trung Quốc này chưa xác định rõ loại mặt hàng, cũng chưa xác định thời hạn có hiệu lực. Một ngày sau, Chính phủ Mỹ gửi khiếu nại Trung Quốc lên WTO, cáo buộc Trung Quốc “*đường như đang phá vỡ các quy tắc của WTO*” khi phủ nhận các quyền sáng chế cơ bản của những người nắm giữ bằng sáng chế nước ngoài, trong đó có các công ty Mỹ (Trung tâm WTO, 2018).

Trước kế hoạch của Mỹ, ngày 1/4/2018, *Bộ Tài chính Trung Quốc đã công bố danh sách 120 mặt hàng Mỹ sẽ bị áp thuế tăng lên mức 15% khi xuất khẩu vào thị trường Trung Quốc như trái cây và các sản phẩm liên quan; và 8 mặt hàng bị áp thuế 25% gồm thịt lợn và các sản phẩm liên quan*. Phần lớn các sản phẩm trong danh sách này Trung Quốc đều đang nhập khẩu với khối lượng lớn từ các bang vốn hậu thuẫn cho Donald Trump trong chiến dịch tranh cử (Meijer & Navaratnam, 2018). Ngày 10/4, Trung Quốc cũng đệ đơn lên WTO kiện Mỹ về việc tăng thuế nhập khẩu nhôm và thép.

Bốn ngày sau khi Trung Quốc công bố áp thuế vào hàng hoá Mỹ, ngày 4/4/2018, *Mỹ đưa ra thông báo sẽ bổ sung áp thuế vào các mặt hàng Trung Quốc nhập khẩu với tổng giá trị 100 tỷ USD, chủ yếu vào các lĩnh vực Mỹ cho là Trung Quốc đã “ăn cắp” công nghệ của Mỹ như robot, công nghệ*

thông tin, công nghệ viễn thông, lĩnh vực hàng không vũ trụ... nếu Trung Quốc áp dụng áp thuế vào 128 mặt hàng của Mỹ (Cheng, 2018).

Trước tình hình căng thẳng thương mại ngày càng leo thang, đại diện thương mại của Mỹ và Trung Quốc đã lên kế hoạch gặp gỡ và kỳ vọng đạt được thỏa thuận có lợi cho cả hai bên. Vào giữa tháng 5/2018, các cuộc đàm phán đã đạt được kết quả tương đối khả quan khi *Trung Quốc đã đồng ý mua gần 70 tỷ USD nông sản và sản phẩm năng lượng của Mỹ nếu Mỹ không tăng thuế*. Đề xuất này tương đương với việc Trung Quốc đồng ý mua thêm một khối lượng hàng hoá tương đương hơn 50% kim ngạch xuất khẩu của Mỹ sang Trung Quốc trong năm 2017. Tuy nhiên, Trung Quốc khẳng định nếu Hoa Kỳ đưa ra các biện pháp trừng phạt thương mại bao gồm gia tăng thuế nhập khẩu, toàn bộ kết quả thương thảo về kinh tế và thương mại giữa hai bên sẽ bị hủy bỏ, bao gồm cả đề xuất trên (Bộ Tài chính, 2018). Để đáp lại, *Mỹ cũng nói lỏng hạn chế với công ty viễn thông Trung Quốc ZTE sau khi doanh nghiệp này lâm vào cảnh khó khăn vì lệnh cấm mua các linh kiện quan trọng từ Mỹ*. Hai bên cùng tuyên bố nhất trí không áp thuế lẫn nhau và cam đoan không đẩy căng thẳng đi xa thành một cuộc chiến thương mại. Tuy nhiên, thảo luận giữa hai Bên chưa giải quyết được những mâu thuẫn gai góc nhất gồm: (i) chính sách công nghiệp của Trung Quốc; (ii) mức độ mở cửa thị trường còn hạn chế của Trung Quốc và (iii) thâm hụt thương mại Mỹ-Trung Quốc.

Căng thẳng thương mại giữa Mỹ và Trung Quốc đột ngột bị đẩy lên cao trào khi vào ngày 29/5, Mỹ đột ngột tuyên bố sẽ tiến hành kế hoạch đã đưa ra ngày 23/3 nhằm đánh thuế 25% trên 50 tỷ USD hàng hóa Trung Quốc nhập khẩu và siết chặt quy định đầu tư từ công ty Trung Quốc trong các lĩnh vực công nghệ quan trọng. Ngay sau đó, Trung Quốc cũng tuyên bố tiến hành gói đáp trả tương xứng khi đánh thuế 25% với 659 mặt hàng nhập khẩu từ Mỹ cũng có trị giá 50 tỷ USD, đồng thời tuyên bố các thỏa thuận đã đạt được giữa hai bên trong vấn đề thương mại đều không còn hiệu lực (Trung tâm WTO, 2018).

Tất cả các kế hoạch và tuyên bố của Mỹ từ cuối tháng 3 đến cuối tháng 5 đã chính thức được hiện thực hoá khi ngày 6/7/2018, *Mỹ đã chính thức thực thi việc áp thuế 25% đối với 34 tỷ USD giá trị hàng hóa nhập từ Trung Quốc trong gói 50 tỷ dự kiến*, tập trung vào các mặt hàng động cơ, máy xây dựng, máy nông nghiệp, thiết bị điện, viễn thông và giao thông. *Trung Quốc đáp trả*

ngay bằng gói thuế quan 25% tương tự nhằm vào 545 mặt hàng của Mỹ - từ ô tô tới nông sản, thủy sản và cũng trị giá 34 tỷ USD.

Vào ngày 23/8, Mỹ tiếp tục áp thuế quan bổ sung lên thêm 16 tỷ USD hàng hoá của Trung Quốc với những hàng hoá chính bị đánh thuế gồm thiết bị bán dẫn, hoá chất, nhựa, xe máy và xe đạp điện. Về phía mình, Trung Quốc cũng tiến hành áp thuế lên 333 mặt hàng trị giá 16 tỷ USD của Mỹ như phế liệu gỗ, phế liệu giấy, phế liệu kim loại cùng nhiều loại xe đạp và ô tô. Như vậy, Mỹ và Trung Quốc đã hiện thực hoá việc đánh thuế lên 50 tỷ USD hàng hoá của nhau.

Ngày 17/9/2018, cuộc chiến Mỹ - Trung tiếp tục leo thang lên một nấc căng thẳng mới khi Donald Trump quyết định áp thuế quan bổ sung 10% lên các mặt hàng nhập khẩu từ Trung Quốc có tổng kim ngạch là 200 tỷ USD, bắt đầu từ ngày 24/9 đến hết năm 2018. Mức thuế bổ sung này sẽ tăng lên 25% từ ngày 1/1/2019. Lý do Mỹ đưa ra là Trung Quốc đã không thay đổi và không thiện chí trong việc thay đổi các đối xử bất bình đẳng với các công ty Mỹ. Hành động này của Mỹ được đưa ra giữa lúc Mỹ và Trung Quốc đang chuẩn bị nối lại cuộc đàm phán thương mại và vòng đàm phán tiếp theo dự kiến sẽ diễn ra ở Washington trong vài ngày tới. Với hành động này, có khả năng Trung Quốc sẽ huỷ kế hoạch đàm phán với Mỹ (Partington, 2018).

Ngày 18/9/2018, chỉ sau một ngày Mỹ đưa ra quyết định đánh thuế, Trung Quốc tuyên bố sẽ khởi động chương trình thuế mới lên 60 tỷ USD hàng hóa Mỹ, cũng bắt đầu từ 24/9. Gói thuế mới của Trung Quốc được sẽ được áp lên danh sách gồm 5.027 sản phẩm Mỹ với mức độ từ 5-10%.

3. Một vài dự báo về tác động của cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung và hàm ý cho Việt Nam

3.1. Dự báo về cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung

Mặc dù Mỹ và Trung Quốc đã có những đàm phán, thương lượng tại Washington để tìm ra thoả thuận phù hợp, có lợi cho hai bên, nhưng đến cuối năm 2018, cuộc chiến Mỹ - Trung khó có khả năng chấm dứt mà sẽ tiếp tục leo thang, đặc biệt khi Mỹ vừa quyết định đánh thuế bổ sung lên 200 tỷ USD hàng hoá của Trung Quốc và Trung Quốc cũng vừa đáp trả quyết định này.

Cuộc chiến tranh thương mại này khó chấm dứt sớm và sẽ tiếp tục leo thang vì có những nguyên nhân sâu xa đằng sau việc Mỹ áp đặt thuế lên hàng hoá của Trung Quốc. Vấn đề an ninh quốc gia, vấn đề vi phạm quyền sở hữu

trí tuệ, bảo vệ người sản xuất, tạo ra môi trường cạnh tranh bình đẳng... mà Mỹ đã tuyên bố có thể chỉ là lý do bề nổi. Nguyên nhân sâu xa nằm trong những khía cạnh sau:

Thứ nhất, Tổng thống Donald Trump đang theo đuổi việc thực hiện các cam kết chính trị của mình. Do đó, khả năng cao là Mỹ sẽ có thêm nhiều hành động mạnh mẽ để đạt được mục tiêu đặt ra về giảm thâm hụt cán cân thương mại, đặc biệt trong bối cảnh khi những chính sách bảo hộ thương mại năm 2017 của ông Trump không làm suy giảm thâm hụt của Mỹ với Trung Quốc.

Thứ hai, Mỹ từ lâu đã coi Trung Quốc là “trung tâm mọi rắc rối thương mại của Mỹ”, là “nguyên nhân thâm hụt cán cân thương mại của Mỹ”. Những quan ngại của Mỹ trong thương mại với Trung Quốc sẽ lớn hơn nhiều so với những quan ngại của Mỹ trong thương mại với EU và Mexico. Do đó, có nhiều lý do để nghi ngờ Tổng thống Donald Trump sẽ chấp nhận các nhượng bộ của Chủ tịch Tập Cận Bình, ví dụ như cam kết của Trung Quốc sẽ mua nhiều hàng hoá hơn. Khi thương lượng không có kết quả, cuộc chiến sẽ tiếp tục leo thang với các diễn biến mới.

Thứ ba, những quan ngại của Mỹ với Trung Quốc không chỉ nằm ở vấn đề thương mại mà còn lên quan đến chính sách tái cấu trúc nền kinh tế và chính sách công nghiệp của Trung Quốc. Trung Quốc là nước đã và đang phát triển mạnh ngành công nghiệp chế tạo trong thời gian gần đây, cạnh tranh rất lớn với hàng hóa Mỹ. Trung Quốc cũng đang đẩy mạnh sự phát triển của những ngành công nghiệp mũi nhọn, có giá trị gia tăng cao. Điều này đe dọa đến Mỹ. Do đó, Mỹ lo ngại về chương trình “Made in China 2025” của Trung Quốc, phản đối cách Trung Quốc lên kế hoạch sử dụng chính sách công nghiệp để tạo ra những “nhà vô địch quốc gia” trong các ngành công nghiệp của tương lai, chẳng hạn như xe tự hành hoặc trí tuệ nhân tạo. Như vậy, Mỹ dường như đang cố gắng ngăn cản Trung Quốc tiến bước vào các ngành công nghiệp tương lai nhằm đảm bảo việc Mỹ tiếp tục thống trị các lĩnh vực công nghệ cao, các ngành công nghệ chiến lược đem lại lợi nhuận cao cho nền kinh tế. Mỹ đang muốn làm giảm sự cạnh tranh từ Trung Quốc trong các ngành công nghệ tương lai và xa hơn là nhằm tiếp tục giữ vị trí “thống trị” nền kinh tế toàn cầu. Do đó, áp thuế, trừng phạt Trung Quốc trên khía cạnh thương mại.... là các hoạt động bề nổi để Mỹ đạt được các mục tiêu kinh tế và chính trị sâu xa của mình.

Thứ tư, nếu chỉ nhìn từ góc độ số liệu thương mại, thì Mỹ có thể là bên

có cơ hội theo đuổi cuộc chiến đến cùng vì kim ngạch nhập khẩu của Mỹ từ Trung Quốc khoảng hơn 500 tỷ USD vào năm 2017, trong khi Trung Quốc chỉ nhập khẩu từ Mỹ xấp xỉ 150 tỷ USD. Như vậy, Trung Quốc không có dư địa để trả đũa Mỹ vượt quá 150 tỷ USD này. Tuy nhiên, Trung Quốc có thể có những cách khác để trả đũa Mỹ. Ví dụ Trung Quốc có thể gây khó khăn cho các nhà đầu tư Mỹ tại Trung Quốc và phụ thuộc rất lớn vào thị trường Trung Quốc, hoặc sử dụng công cụ kiểm soát tỷ giá, duy trì giá đồng nhân dân tệ ở mức thấp để bù cho mức tăng giá khi thuế tăng.

Với bốn lý do trên, có thể nhận định rằng cuộc chiến tranh thương mại Mỹ - Trung có nhiều khả năng còn tiếp tục leo thang, ít nhất là đến hết năm 2018 vì đây không phải là cuộc chiến tranh thương mại đơn thuần mà sâu xa hơn, đó là cuộc cạnh tranh giành vị thế chính trị và kinh tế.

3.2. Tác động tới thương mại toàn cầu

Bất chấp những dự báo về nguy cơ của chiến tranh thương mại, những chính sách kinh tế thương mại khó dự đoán và bất ổn của Tổng thống Donald Trump, trong Quý I và II năm 2018, *thương mại toàn cầu vẫn tiếp tục tăng trưởng* với tốc độ là 4,55%. Trong Quý II, thương mại của Trung Quốc và Mỹ cũng vẫn có sự tăng trưởng tương đối mạnh mẽ. Thương mại của EU có bước tăng trưởng đột phá trong khi thương mại của châu Á có dấu hiệu suy giảm đà tăng trưởng.

Tuy nhiên, *sự tăng trưởng của thương mại toàn cầu đã có dấu hiệu chững lại* khi tốc độ tăng trưởng Quý II/2018 thấp hơn nhiều so với tốc độ tăng trưởng Quý II/2017 và thấp hơn tốc độ tăng trưởng của Quý I/2018. Đặc biệt, khi Mỹ và Trung Quốc bắt đầu chính thức hiện thực các kế hoạch áp thuế vào đầu Quý III, thì ảnh hưởng tiêu cực của cuộc chiến thương mại Mỹ Trung đến thương mại toàn cầu có thể sẽ trở nên rõ hơn trong hai Quý cuối năm. *Tuy nhiên, tác động cuối cùng của cuộc chiến tranh thương mại Mỹ Trung đến dòng chảy thương mại toàn cầu thời điểm này khó có thể dự đoán chính xác*, vì nó phụ thuộc không chỉ vào bản thân Mỹ và Trung Quốc, mà còn phụ thuộc rất nhiều vào khả năng leo thang cũng như khả năng lan rộng của cuộc chiến tranh thương mại này cũng như khả năng điều chỉnh dòng thương mại, chính sách tiền tệ và tỷ giá của các nước trên thế giới. Bên cạnh đó, thương mại ngày nay không đơn thuần chỉ là những con số kim ngạch thương mại, mà là những mạng lưới kết nối lợi ích rất dày đặc, phức tạp nên khó có thể nhận diện chính xác các tác động của cuộc chiến tranh thương mại

Mỹ - Trung. Tuy nhiên, có thể đưa ra một vài dự báo ban đầu sau về tác động của cuộc chiến thương mại này.

Thứ nhất, thương mại toàn cầu có nhiều khả năng sẽ tiếp tục tăng trưởng chậm lại trong hai Quý cuối năm do Trung Quốc và Mỹ - hai đối tác thương mại lớn nhất thế giới - giảm tiếp cận thị trường của nhau khi hàng rào thuế quan tăng. Tuy nhiên, nếu hai quốc gia này có thể chuyển hướng dòng chảy thương mại sang các quốc gia khác và EU có thể tiếp tục duy trì được tốc độ tăng trưởng của hai Quý đầu năm, thì có thể tốc độ tăng trưởng của kim ngạch thương mại toàn cầu tuy suy giảm nhưng khả năng không lớn.

Thứ hai, tuy tốc độ tăng trưởng thương mại toàn cầu suy giảm nhưng có thể kim ngạch thương mại toàn cầu có thể sẽ không giảm vì một vài lý do. Đầu tiên là độ co giãn của cầu đối với phần lớn hàng hoá xuất khẩu của Trung Quốc là khá thấp và hàng hoá của Mỹ sang Trung Quốc cũng có thể được chuyển hướng để xuất khẩu sang các quốc gia khác. Điều đó làm cho có thể tổng kim ngạch thương mại của Mỹ và Trung Quốc sẽ không giảm. Thực tế cũng cho thấy trong suốt năm 2017, Tổng thống Donald Trump đã áp dụng nhiều chính sách giảm thâm hụt thương mại nhưng thương mại của Mỹ vẫn tiếp tục tăng trưởng và thâm hụt với Trung Quốc vẫn tiếp tục tăng. Ngoài ra, những trừng phạt của Mỹ lên hàng hoá Trung Quốc có thể phần nào đó được bù đắp bởi đồng Nhân dân tệ yếu đi so với đồng USD. Trên thực tế, tỷ giá USD so với Nhân dân tệ đã tăng 5,5% trong năm 2018 và tăng khoảng 7,5% trong vòng 12 tháng qua (Tappe, 2018).

Thứ ba, nếu cuộc chiến tranh Mỹ - Trung không lan rộng, chủ nghĩa bảo hộ không lan rộng và hai khu vực năng động trong thương mại toàn cầu là EU và ASEAN tiếp tục theo đuổi mạnh mẽ con đường tự do hoá thương mại, duy trì được tốc độ tăng trưởng thương mại như năm 2017 và đầu năm 2018, không nên quá lo sợ rằng chiến tranh thương mại Mỹ - Trung sẽ ảnh hưởng quá lớn đến thương mại và nền kinh tế thế giới. Theo Andrew Kenningham - chuyên gia trưởng về kinh tế toàn cầu của Capital Economist - xuất khẩu không chiếm tỷ trọng lớn so với GDP của cả Mỹ và Trung Quốc. Xuất khẩu chỉ tương đương khoảng 20% GDP của Trung Quốc trong năm 2017 và đối với Mỹ, tỷ lệ này thậm chí còn thấp hơn (12%). Thương mại song phương Mỹ - Trung cũng đóng góp một phần rất nhỏ trong GDP mỗi nước. Thương mại với Mỹ chỉ đóng góp 2,5% vào GDP Trung Quốc và thương mại với Trung Quốc chỉ đóng góp 1% vào GDP Mỹ. Do đó, theo Andrew

Kenningham: "Nếu giá trị thương mại giữa hai nước có giảm tới 20%, thì tác động trực tiếp đến GDP chỉ ở mức 0,5% đối với Trung Quốc và 0,2% đối với Mỹ" (Tappe, 2018). Ngoài ra, dù Trung Quốc và Mỹ chiếm tổng cộng 22% kim ngạch xuất khẩu của thế giới, thương mại song phương giữa hai nước chỉ chiếm 3,2% thương mại toàn cầu.

Tuy nhiên, cũng cần phải nhận thấy rằng nếu cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung leo thang lên 500 tỷ USD như Tổng thống Mỹ tuyên bố hoặc lan rộng, thì tác động của cuộc chiến này với thương mại và nền kinh tế thế giới sẽ lớn hơn rất nhiều.

3.3. Tác động tới Mỹ

Khi Mỹ áp thuế với hàng hoá từ Trung Quốc, có thể chính nền kinh tế Mỹ sẽ bị tổn thương. Có thể đã diễn ra tình trạng các doanh nghiệp Mỹ vội vàng ký hợp đồng và mua hàng của Trung Quốc trước thời điểm 24/9/2018 để đón đầu trước thuế tăng, làm cho giá hàng hoá Trung Quốc tăng và kèm theo đó là các chi phí thương mại khác cũng tăng theo do nhu cầu tăng như vận chuyển, bảo hiểm, logistics...

Hiện nay, phần lớn các sản phẩm Trung Quốc bị đánh thuế nhập khẩu vào Mỹ là nguyên liệu đầu vào cho các doanh nghiệp Mỹ. Do đó, các ngành công nghiệp của Mỹ sử dụng các sản phẩm đầu vào từ Trung Quốc cũng sẽ gặp khó khăn khi nguồn cung ít hơn và giá cả tăng, từ đó chi phí sản xuất và giá hàng hoá trên thị trường Mỹ có khả năng tăng lên.

Giá hàng hoá tiêu dùng trong nước của Mỹ tăng, người tiêu dùng Mỹ sẽ chịu thiệt thòi và các công ty đa quốc gia của Mỹ dù có hay không có chi nhánh đặt tại Trung Quốc cũng sẽ gặp khó khăn khi tiếp cận hoặc mở rộng việc kinh doanh trên thị trường lớn nhất thế giới này. Điều đó đến lượt nó sẽ quay trở lại làm chậm đà phát triển thương mại, đầu tư của nền kinh tế Mỹ.

Tuy nhiên, cũng cần ghi nhận rằng các doanh nghiệp của Mỹ sẽ có được lợi thế cạnh tranh về giá khi hàng hoá của Trung Quốc trở nên đắt hơn trên thị trường Mỹ.

3.4. Tác động tới Trung Quốc

Việc áp thuế của Mỹ sẽ làm Trung Quốc giảm xuất khẩu sang thị trường Mỹ, gây khó khăn hơn cho các doanh nghiệp xuất khẩu Trung Quốc khi tiếp cận thị trường của Mỹ, đặc biệt là thị trường công nghệ cao. Do đó, các doanh nghiệp Trung Quốc sẽ buộc phải tìm kiếm các thị trường khác để

thay thế xuất khẩu sang thị trường Mỹ, trong đó có thị trường gần là Việt Nam.

Xuất khẩu khó khăn hơn sang thị trường Mỹ cũng khiến cho *đầu tư nước ngoài vào thị trường Trung Quốc có thể bị ảnh hưởng*, đồng thời cũng ảnh hưởng tới đầu tư của bản thân các doanh nghiệp Trung Quốc tại thị trường nội địa.

Việc đầu tư và sản xuất cho xuất khẩu bị ảnh hưởng sẽ có khả năng dẫn tới *thất nghiệp tăng*, và về lâu dài có thể ảnh hưởng tới *tốc độ tăng trưởng kinh tế* của quốc gia này.

3.5. Tác động tới Việt Nam

Đến thời điểm hiện tại, các sản phẩm nhôm thép của Việt Nam xuất khẩu ra thế giới chưa phải đối mặt trực diện với các biện pháp bảo hộ ở các thị trường. Tuy nhiên, đã xuất hiện các quan ngại nhất định, ví dụ như tăng trưởng xuất khẩu giảm dần qua các tháng và hàng xuất khẩu của Việt Nam, đặc biệt là thủy sản cũng gặp một số các trở ngại ở các thị trường lớn. Mỹ gia tăng biện pháp thuế chống bán phá giá với cá tra, basa, thực thi các biện pháp kiểm soát chất lượng, quy trình sản xuất thủy sản nhập khẩu. EU áp dụng thuế vàng, kiểm tra với tần suất 100% các lô hàng, đối với hải sản Việt Nam. Do đó, nếu cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung leo thang và tiếp tục lan rộng, với độ mở thương mại cao của Việt Nam và Trung Quốc, Mỹ đều là hai đối tác thương mại chủ chốt, Việt Nam sẽ chịu tác động phức tạp và nhiều chiều từ cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung.

Khi bị Mỹ áp thuế, Trung Quốc có thể tìm cách “mượn đường” Việt Nam, “lách luật” để từ đó xuất khẩu vòng sang thị trường Mỹ. Ví dụ như thép Trung Quốc có thể mạo danh thép Việt Nam để xuất khẩu sang Mỹ, từ đó có thể gây ra căng thẳng giữa Việt Nam và Mỹ. Tuy nhiên, cũng cần lưu ý là các mặt hàng bị áp thuế hầu hết đều là những mặt hàng máy móc, công nghệ tương đối đặc thù nên Trung Quốc cũng không phải quá dễ dàng chuyển sang Việt Nam để lách thuế.

Trung Quốc sẽ tìm cách đầu tư sang các nước châu Á, trong đó có Việt Nam và từ đó lại xuất khẩu hàng hoá sang Mỹ. Do đó, Việt Nam và các nước châu Á có thể bị biến thành “sân sau” của Trung Quốc trong cuộc chiến thương mại. *Kết quả là chính Việt Nam và các nước châu Á khác có nguy cơ nằm trong danh sách áp thuế của Mỹ trong tương lai.*

Đồng thời khi Trung Quốc khó khăn hơn trong việc tiếp cận thị trường Mỹ, Trung Quốc sẽ quay sang đẩy mạnh xuất khẩu sang các thị trường khác trên thế giới, trong đó có Việt Nam. Điều đó dẫn đến hai khía cạnh. Ở khía cạnh thứ nhất, khi Trung Quốc đẩy mạnh xuất khẩu sang Việt Nam, Việt Nam sẽ càng phụ thuộc vào thương mại với Trung Quốc và gia tăng sức ép cạnh tranh trên thị trường nội địa từ hàng hoá Trung Quốc. *Việt Nam sẽ đứng trước nguy cơ nhập siêu trầm trọng hơn từ Trung Quốc.* Ở khía cạnh thứ hai, khi các mặt hàng của Trung Quốc bị đánh thuế bổ sung chuyển hướng sang các thị trường khác, *xuất khẩu của Việt Nam sang thế giới cũng có thể gặp khó khăn khi phải cạnh tranh với hàng hoá của Trung Quốc trên các thị trường này.*

Xuất khẩu của Việt Nam sang Trung Quốc cũng có thể khó khăn hơn vì nếu Trung Quốc không tìm được thị trường xuất khẩu thay thế Mỹ thì có thể một phần hàng hoá xuất khẩu của Trung Quốc sẽ phải tiêu dùng nội địa.

Việt Nam cũng có thể có cơ hội tăng xuất khẩu hàng hoá sang Mỹ nếu hàng Trung Quốc bị hạn chế. Tuy nhiên, tác động này có thể không lớn vì đến thời điểm hiện tại, nhiều hàng hoá Mỹ và Trung Quốc đã và dự kiến áp thuế không phải là sản phẩm xuất khẩu chủ lực của Việt Nam.

Bên cạnh đó, Việt Nam cần lưu ý đến cơ hội thu hút đầu tư từ Mỹ vì các doanh nghiệp Mỹ có thể chuyển dịch các nhà máy, công ty từ Trung Quốc sang thị trường Việt Nam. Nếu có sự chuyển dịch này, đây là cơ hội để Việt Nam tăng cường năng lực sản xuất trong các lĩnh vực công nghiệp như lắp ráp điện tử.

4. Kết luận

Tác động của cuộc chiến tranh thương mại với thế giới nói chung, với Việt Nam nói riêng chưa rõ ràng vì còn phụ thuộc nhiều vào quy mô và diễn biến của cuộc chiến tranh, vào các kịch bản hành động sắp tới của Mỹ và Trung Quốc cũng như phản ứng của các nước. Với Việt Nam, có thể xuất hiện những thị trường đột nhiên bị bỏ trống khi Mỹ và Trung Quốc áp thuế lẫn nhau, tạo cơ hội cạnh tranh mới cho hàng hóa Việt Nam. Nhưng đó cũng có thể là dòng thương mại của Mỹ và Trung Quốc dịch chuyển sang các thị trường thay thế, khiến cạnh tranh phức tạp hơn trên các thị trường xuất nhập khẩu khác của Việt Nam và trên chính thị trường Việt Nam. Do đó:

Chính phủ Việt Nam cần theo sát từng động thái của hai đối tác thương

mai lớn này, dự đoán được các kịch bản của cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung, hoạch định ra các giải pháp cho từng kịch bản đó để ở thể sẵn sàng chuẩn bị cho mọi khả năng, kể cả là khả năng xấu nhất. Chính phủ cần cập nhật thường xuyên và nhanh chóng danh mục hàng hoá bị áp thuế của Mỹ và Trung Quốc cũng như tỷ giá USD/Nhân dân tệ và có kênh thông tin nhanh chóng cho doanh nghiệp để doanh nghiệp có phản ứng kịp thời. Việt Nam cũng cần tiếp tục cải thiện môi trường đầu tư để đón đầu thu hút các doanh nghiệp nước ngoài, gồm cả doanh nghiệp Mỹ và doanh nghiệp nước khác đang đầu tư tại Trung Quốc, nếu như có sự chuyển dịch đầu tư ra khỏi Trung Quốc của các doanh nghiệp này. Đồng thời, Việt Nam cũng nên cân nhắc một số biện pháp để ngăn hàng hoá Trung Quốc chuyển hướng ồ ạt sang thị trường Việt Nam như sử dụng chính sách tỷ giá, áp dụng các biện pháp phi thuế quan hợp lý và theo đúng luật pháp quốc tế như tăng cường kiểm tra chất lượng hàng hoá Trung Quốc tại các điểm kiểm soát biên giới, nâng cao yêu cầu về chất lượng đối với hàng hoá nhập khẩu Trung Quốc. Việc chính phủ nỗ lực giảm chi phí cho các nhà xuất khẩu cũng như các doanh nghiệp sản xuất bằng cách cắt giảm tối đa các thủ tục và giấy phép, đồng thời tích cực hỗ trợ doanh nghiệp tìm kiếm thị trường mới cũng là giải pháp cần thiết

Với doanh nghiệp Việt Nam, cần quan sát chặt chẽ động thái từ các thị trường, từ các quyết định cấp vĩ mô của các Chính phủ, các diễn biến ở các thị trường quan trọng liên quan đến tình hình tài chính, thị trường mua bán hàng hóa tương lai, đến các quyết định của các đối tác thương mại hiện tại và tiềm năng. Ngoài ra, các doanh nghiệp cần tận dụng triệt để những FTA đang hoặc sẽ có hiệu lực, đặc biệt là đón đầu được EVFTA và CPTPP để chủ động tính toán các biện pháp thích hợp tận dụng cơ hội hoặc tránh thiệt hại ở mức có thể.

Tài liệu tham khảo:

1. Bộ Tài chính. (2018). Điểm tin kinh tế - tài chính quốc tế ngày 06/6. *Kinh tế tài chính thế giới*.
2. Bown, C. P. (2018). Trump has announced massive aluminum and steel tariffs. Here are 5 things you need to know. *The Washington Post*. https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2018/03/01/trump-has-announced-massive-aluminum-and-steel-tariffs-here-are-5-things-you-need-to-know/?noredirect=on&utm_term=.4dedb9d8ea4b
3. Cheng, E. (2018). Trump proposes \$100 billion in additional tariffs on Chinese products. *CNBC*, 5/4/2018.

- <https://www.cnbc.com/2018/04/05/trump-asks-us-trade-representative-to-consider-100-billion-in-additional-tariffs-on-chinese-products.html>
4. Donnan, S. (2018). Donald Trump to slap 25% tariff on steel imports *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/7b354ff8-1d73-11e8-aaca-4574d7dabfb6>
 5. Lan Hương. (2018). Thuế quan EU áp lên hàng Mỹ sẽ có hiệu lực vào ngày mai. *Kinh tế và Đô Thị*, 21/6/2018. <http://kinhtedothi.vn/thue-quan-eu-ap-len-hang-my-se-co-hieu-luc-vao-ngay-mai-319121.html>
 6. Meijer, E., & Navaratnam, S. (2018). Update2_ China imposes tariffs in response to US duties on steel, aluminium. *CNBC*, 1/4/2018. <https://www.cnbc.com/2018/04/01/reuters-america-update-2-china-imposes-tariffs-in-response-to-u-s-duties-on-steel-aluminium.html>
 7. Modler, M. (2018). Making sense of President Donald Trump's steel tariff proposal. *TheLeader*. <http://e.theleader.vn/making-sense-of-president-donald-trumps-steel-tariff-proposal-20180306004825235.htm>
 8. Nguyễn Phương. (2018). Canada, EU kiện việc áp thuế mới nhôm và thép của Mỹ lên WTO. *Kinh tế và Đô thị*, 02/06/2018. <http://kinhtedothi.vn/canada-eu-kien-viec-ap-thue-moi-nhom-va-thep-cua-my-len-wto-317777.html>
 9. Partington, R. (2018). Trump imposes \$200bn of new import tariffs on China as trade war escalates. 18/9/2018. <https://www.theguardian.com/us-news/2018/sep/17/donald-trump-united-states-threatens-to-impose-200bn-import-tariffs-on-china-in-trade-war>
 10. Superville, D. (2018). Trade war? Trump orders big tariffs on steel, aluminum. *AlbuquerqueJournal*. <https://www.abqjournal.com/1139924/white-house-trump-to-announce-on-steel-aluminum-imports.html>
 11. Tappe, A. (2018). 5 things about a U.S.-China trade war that might surprise investors. *MarketWatch*, 17/9/2018. <https://www.marketwatch.com/story/5-things-about-a-us-china-trade-war-that-might-surprise-investors-2018-09-11>
 12. Trung tâm WTO. (2018). Mỹ khơi mào căng thẳng thương mại toàn cầu. *Bản tin doanh nghiệp và tự do hoá thương mại*, Quý II(12), 20-31.